

Semester	Sem3 – sem4
Startweek	Week 3: introductie sessie
Review week / sign in moments	verschillende
Credits	30
Titularis	
Academic Promoter	Gisèle Gantois

Titel:**Tree is leaf and leaf is tree – house is city and city is house ...****Case: Hellegat****Object**

De Rupelstreek is getekend door oa 400 jaar kleiwinning en de productie van bakstenen, tegels en pannen, met talrijke kleiputten en industriële erfgoedrelicten verspreid over het landschap. Het stroomgebied van de getijdenrivier de Rupel maakt mee deel uit van de Vlaams-Nederlandse Schelde delta. Deze is uniek in haar soort, omwille van de bijzondere wisselwerking tussen natuurlijke processen en cultuurhistorie.

Hellegat behoort tot de gemeente Niel die met de gemeentes Hemiksem, Schelle, Boom en Rumst aan de Rupel ligt. Deze vijf gemeentes hebben hun geomorphologische structuur met de cuesta en hun historische evolutie met klei-exploitatie gemeen. Sommige van de kleiwinningsgebieden zijn opnieuw door de natuur toegeëigend zoals Walenhoek (soms lijken ze ontoegankelijk). Andere hebben een nieuwe functie gekregen (zoals de Schorre waar Tomorrowland plaatsvindt). Het industriële materiële erfgoed dat oa aan de baksteenproductie is gerelateerd, is vooral eerder gefragmenteerd bewaard gebleven, verspreid langs de rechteroever van de Rupel.

Een aantal waardevolle sites zijn gebleven. Het culturele erfgoed dat zowel uit het vervreemdende landschap, de industriële relicten als de bijzondere woontypologieën bestaat, speelt een belangrijk rol in de identiteit, kwaliteit en de (sociale) cohesie van de regio. Het heeft nog steeds, zij het soms verborgen, betekenis voor de plaatselijke gemeenschap, die zowel uit locals als nieuwkomers bestaat.

Subject

Deze streek kende een industriële en stedelijke teloorgang die leidde tot verwaarloosde sites. Vandaag ontstaan door migratie en mobiliteit maar ook door de natuur (de natuur heeft terug ruimte veroverd en nieuwe habitats gecreëerd die uitzonderlijk zijn voor hun biodiversiteitswaarde) nieuwe betekenissen voor de Rupelstreek. Als peri-urbane regio is er echter ook toenemende druk als woninguitbreidingsgebied voor Antwerpen. Een totaal visie ontbreekt tot op vandaag waardoor elke gemeente afzonderlijk een eigen beleid uitstippelt of perceelsgewijs beslissingen neemt.

Deze oefening beoogt dan ook om enerzijds de historische betekenislagen te begrijpen en anderzijds nieuwe te genereren door dit zowel op de grotere schaal van het stroomgebied Schelde-Rupel (binnen het nog grotere project Geopark Schelde Delta) te bekijken als op de microschaal van de restanten van de (in 2013 afgebroken) getijdenwatermolen die gesitueerd zijn op de Scheibeek tussen Noeveren (Boom) en Hellegat (Niel).

Onderzoeksvragen, verder te ontplooien

Vooraleer specifieke onderzoeksvragen te formuleren en individuele benaderingen, strategieën, methodes en instrumenten te ontwikkelen start de oefening met een aantal reflecties en een vooropgestelde onderzoeksmethode.

Omtrent het onderwerp:

Met het centrale thema 'Tree is leaf and leaf is tree...' kijkt deze studio op een andere manier naar erfgoed en geschiedenis door een boog te trekken van verleden over heden naar de toekomst toe.

Erfgoed (en de band met het verleden) kan natuurlijk momenten van verlangen en herinnering oproepen, verwijzend naar een geïdealiseerd verleden dat men zich misschien herinnert of naar een verleden dat nooit heeft bestaan, maar waar men zich toe aangetrokken voelt.

In die zin kan de notie van erfgoedherstel en/of -behoud, gecombineerd met 'gemeenschap' gemakkelijk worden gekoppeld aan de idee van nostalgie (Boym, 2001). Dit zou de illusie inhouden van een ideaal waaraan we moeten vasthouden of waarnaar we moeten terugkeren als een abstract, statisch en verbindend concept.

Het gebruik van 'de gemeenschap' kan bovendien een gemakkelijk concept zijn om keuzes te verdedigen, gemaakt in projecten voor de ontwikkeling van historische sites. Om deze reden is het belangrijk om voor elke case afzonderlijk te (her) definiëren wat die gemeenschap is of uit wie ze bestaat in relatie tot een bepaald project, hierbij beseffend dat 'gemeenschap' een zeer vloeïend concept is (Diaz, 2000: 1, Waterton & Smith, 2010: 4–15, Cohen, 1985: 98)

Deze oefening stimuleert de detectie en de implementatie van meerdere narratieven, oude en nieuwe, grafisch geregistreerd middels toevallige en georganiseerde ontmoetingen met verschillende mensen, zonder onderscheid.

Met de case van Hellegat stellen we niet alleen de vraag wat erfgoed is of kan zijn door de condities van dit postindustriële landschap op Meta schaal te bekijken (Europa kent veel van dit soort postindustriële sites), maar proberen we ook te begrijpen wat de hedendaagse betekenis ervan is voor de bewoners zelf door hun authentieke ervaringen uitgedrukt in hun dagelijkse interactie met hun woonomgeving te combineren met onze eigen ervaringen ter plaatse en te confronteren met bestaande data, waaronder historische archieven en kaartmateriaal.

- Hoe kunnen we ons verhouden tot de huidige maatschappelijke veranderingen en de verschillende factoren ervan, zoals hypermobiliteit, multi-territorialiteit, verstedelijking, meerdere associatieve en maatschappelijke banden verwijzend naar voormeld vloeibaar concept van 'gemeenschap' of 'community', meerdere culturele linken?
- Hoe kunnen we veerkrachtige strategieën definiëren, rekening houdend met nog niet gedefinieerde scenario's?
- Wat is de betekenis van het postindustriële landschap voor de bewoners van Hellegat en hoe kunnen we dit op een tactiele manier detecteren, onthullen en in kaart brengen?
- Hoe kan Hellegat, en bij uitbreiding de Rupelstreek, omgaan met dit industriële erfgoed, zo dat de nadruk niet meer ligt op de gebouwde constructies als passieve geïsoleerde objecten, maar als levende structuren in constante metamorfose die nieuwe herinneringen en associaties van lokale mensen en nieuwkomers mogelijk maken? Anderzijds, hoe kunnen we vermijden dat niet bebouwde gronden als laag hangend fruit louter worden beschouwd als lucratieve bouwpercelen?
- Hoe kunnen we bewoners meer en intenser betrekken bij nieuwe ontwikkelingsplannen?

Omtrent de 3-steps methodology van Interactive Walking (Gantois, 2019), het onderzoek & het design project:

De 3-steps methodologie van 'Interactief Wandelen' is een hulpmiddel om het culturele (stedelijke) landschap te onderzoeken, niet alleen om zelf de veelheid aan betekenissen van de site te ontdekken en te begrijpen vanuit het oogpunt van zijn bewoners, nieuwkomers en bezoekers, maar ook om de nieuwe kennis te integreren in architecturale projecten voor Hellegat, bij uitbreiding de Rupelstreek, en zijn inwoners.

Het is inherent aan het tweeledige profiel van de architect met interesse voor erfgoed om tegelijk naar de toekomst gericht te zijn als een architect die helpt om die toekomst vorm te geven en om vanuit het heden terug te kijken naar het verleden om dat heden te begrijpen. Erfgoed en cultuurlandschappen belichamen opeenvolgende bewegingen, herinneringen, ervaringen en dromen. In die mate meandert deze studio door verschillende temporaliteiten, niet alleen in de manier waarop er naar erfgoed wordt gekeken, maar ook in de ontwerpgerichte onderzoeksmethode. Hoewel een strikte indeling de veelzijdigheid van de verschillende disciplines en de interdisciplinariteit, onrecht aandoet, combineert de methodologie van *Interactive Walking* methodes en instrumenten uit verschillende academische tradities, waaronder erfgoedstudies (bestuderen van het verleden), antropologie (observeren van de hedendaagse mens in zijn leefomgeving) en architectuur (nadenken en vormgeven van de toekomst). We onderzoeken hoe de beweging door het landschap, de narratieven en het leven zelf nauw met elkaar verweven zijn.

- Welke nieuwe invalshoeken kan *Interactive Walking* als een onderzoeks/ontwerpmethode in drie stappen onthullen en welke nieuwe elementen

die vaak slechts stilzwijgend worden begrepen, zou de praktijk van het observerend en interactief wandelen gecombineerd met het tekenen kunnen genereren?

- Wat zijn mogelijke (ontwerp) strategieën om de erfenis van het gehucht Hellegat in haar context verder te ontwikkelen door de maatschappelijke betekenis ervan voor het individu of de gemeenschap van vandaag te lezen, te onthullen, in kaart te brengen, en te begrijpen naast de artistieke, architectonische, historische of archeologische waarden?
- Hoe kunnen we de notie van “cultuurlandschap” waarin de tastbare, immateriële en levende elementen zijn opgenomen verkennen om zo tot meer (sociaal) duurzame ontwikkeling te komen?

Elke student zal als start van het onderzoek deze initiële onderzoeksvragen kritisch bevragen en verder definiëren en zal verder op een onafhankelijke manier nieuwe onderzoeksvragen formuleren die uitmonden in een ontwerp voorstel.

Interactive Walking

De diepere betekenis van een plaats kan nooit worden ontdekt door louter formeel onderzoek of enkel informatie ‘van bovenaf’ te verzamelen (zoals in archieven of databanken). Daarom verblijven de studenten in het eerste semester gedurende één week in Hellegat om het gehucht en de bredere omgeving te verkennen (in-situ onderzoekswEEK 07/11/2020 t.e.m 11/11/2020, afhankelijk van Covid-19 en daaraan gekoppelde maatregelen). In de loop van het tweede semester zijn er wekelijkse of twee-wekelijkse studiometingen voorzien (ook hier afhankelijk van Covid-19 en daaraan gekoppelde maatregelen) en gaan studenten meerdere keren terug om hun bevindingen ter plaatse te toetsen en uit te diepen.

Als eerste stap (**Stap 1: Interactive Journeys**) en om het proces van kennismaking met de site te vergemakkelijken, wordt er gewandeld volgens een welbepaald **Protocol** en gedurende meerdere dagen. Voorafgaand aan deze intense periode ter plaatse worden er geen bestaande kaarten geraadpleegd. Tijdens de eerste exploraties worden er geen foto's gemaakt. Als eerste stap worden de observaties en ervaringen, de spontane gesprekken met bewoners en bezoekers chronologisch genoteerd door te tekenen en te schrijven in kleine zelfgemaakte notitieboekjes. 's Avonds wordt de reis van die dag achter in het uitgevouwen schetsboekje vastgelegd.

Als vreemde reizigers zullen de studenten zich moeten oriënteren door referentieplaatsen te markeren. Ze zullen worden gevraagd om hun ontdekkingen te koppelen aan herinneringen aan gebeurtenissen op andere plaatsen. Zo zullen ze hun eigen persoonlijke visuele en experimentele kaarten van de wijk en de streek opmaken.

Deze kleine instrumentjes zullen voor elke student afzonderlijk dienst doen als een persoonlijke lens waardoor hij/zij de site bekijkt en ervaart en de manier waarop hij/zij

interageert met de bewoners. Hieruit zal een specifieke invalshoek ontstaan die als een belangrijke speler mee spanning zal opwekken tussen bestaande en nieuwe gegevens en die de basis zal vormen van het verdere onderzoek en de uiteindelijke architecturale projectvoorstellen. Deze zullen evenzeer worden aangestuurd als dat ze door alle betrokken actoren in twijfel zullen worden getrokken. Om dit mogelijk te maken wordt een nauwe samenwerking vooropgesteld met lokale verenigingen en administraties op verschillende niveaus.

Als tweede stap (**Stap 2: Spatial Narratives**) worden de verzamelde ervaringen en informatie over de wijk en omgeving vanuit een duidelijk persoonlijke interesse bewerkt, geselecteerd en gevisualiseerd in artistieke kaarten en maquettes en dit door reflectie op de eigen individuele ontdekkingen, vertaald in de dingen die in de notitieboekjes geschetst zijn. Hierbij wordt bemiddeld tussen ervaringen ter plaatse en hoe dit traditioneel wordt voorgesteld door de architect op basis van bestaande kaarten. (Denk aan hoe een landschap met de voeten op de grond, werkelijk wordt ervaren met hoogtes en laagtes, bochten en vergezichten, kerktorens als referentiepunten en bossen het zicht onttrekken en hoe dit landschap op basis van een topografische kaart wordt voorgesteld, vanuit vogelperspectief.)

In een derde stap (**Stap 3: Cartes Parlantes**) wordt studenten gevraagd hun ervaringen te combineren met bestaande expertdata zoals officiële gegevens, archieven, bestaande topografische, geologische en wegenkaarten of historische kaarten. Deze algemeen aanvaarde kaarten en data worden herschikt als een reeks alternatieve kaarten waarbij het (stedelijke) landschap opnieuw wordt verbeeld. Zo worden mogelijke onverwachte relaties en interacties tussen verschillende lagen blootgelegd en komt de diepere betekenis van de site als onderdeel van een levendig proces aan het licht.

Op deze manier ontstaan één of meer onderzoeks-/ontwerp vragen, die in de loop van het masterproefproject nader worden gedefinieerd.

Uit het individuele onderzoek komt een site naar voren die het meest geschikt is om een antwoord te ontwikkelen op de individuele onderzoeks- / ontwerp vraag. De conceptuele keuzes die de student maakt in het ontwerp zullen de bijzondere gelaagdheid van de wijk en omgeving visualiseren en de communicatie ervan naar derden toe mogelijk maken.

Trefwoorden:

Social sustainability, Interactive, Collective Space, Local Identity, Appropriation, Social Meshwork, Community, Community Based Approaches, Storytelling, Palimpsest, Resilient Environments, Cultural Landscape, Regimes of Historicity.

Programma: timing en organisatie

Zie master dissertation guidelines

Studie materiaal

Na de onderzoekswEEK wordt locatie specifieke informatie verstrekt.

Na de onderzoekswEEK wordt de reader overhandigd en samen met de studenten verder opgebouwd.

Evaluatiemethode

Zie master dissertation guidelines

Evaluatie criteria

Zie master dissertation guidelines

Learning outcomes

Zie master dissertation guidelines

Indicators of behavior

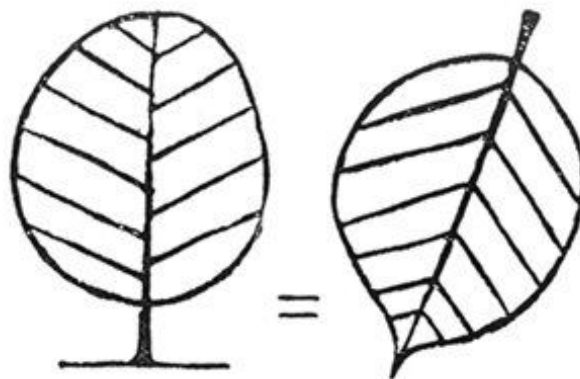
Zie master dissertation guidelines

Output

Zie master dissertation guidelines

Meer details volgen in semester 4

part B – Beeld



tree is
leaf and leaf
is tree - house is
city and city is house
- a tree is a tree but it
is also a huge leaf - a
leaf is a leaf, but it is
also a tiny tree - a city
is not a city unless it
is also a huge house -
a house is a house
only if it is also
a tiny city

deel C – excursies en werk op locatie

Excursies gerelateerd aan het project:

Locatie		Curriculum Gerelateerd (C) of Optioneel (O)
Hellegat (Niel)	Research week	C

Werk op locatie voor dit project:

Locatie	
Hellegat (Niel) Op regelmatige basis sem. 4.	Afspraken ter plaatse worden gemaakt in semester 4

Bibliografie

Boym Svetlana, 2001. *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books: p.24.

Cohen Anthony, 1985. *The symbolic construction of community*. London: Routledge: pp. 20-98.

Diaz Pol, 2000. *Definitions of community*.

<http://uregina.ca/~sauchyn/socialcohesion/definitions%20of%20community.htm> last consulted 2019.11.04

Gantois, 2019. *Tracing the deep significance of built heritage through encounters with undisclosed protagonists*. PhD, supervisor prof. Yves Schoonjans, co-supervisor prof. Krista

Waterton Emma & Smith Laurajane, 2010. The recognition and misrecognition of community heritage. in *International Journal of Heritage Studies*, vol. 16, no.1-2: pp. 4-15.